

## ESPANJAN PUOLUELAITOKSEN MURROS VUODEN 1982 PARLAMENTTIVAALEISSA

Kari Sulevo

---

### ABSTRACT

#### The Transition of the Spanish Party Structure in the 1982 General Election

The purpose of this article is to analyse the »specific» factors underlying the deep political change in Spanish political life caused by the 1982 general election. Such factors, especially typical of Spanish politics, are: the personification — »personalismo» — of party politics; the ideological similarity of the successful party (the PSOE), and the party formerly in power (the UCD); and the continuing general instability of the party structure. — As a background to the mobility of the Spanish party system the effect of the strategy followed in democratization and the level of general political knowledge is also analysed. All these factors are found to go towards explaining the big political change caused by the 1982 election. — The article also alludes to the other new West-European democracies, Greece and Portugal. These examples are similar in so far that the party systems of Greece and Portugal are also found to be very unstable.

---

Lokakuussa 1982 pidetyt parlamenttivaalit mullistivat täysin Espanjan edustuslaitoksen siihenastiset voimasuhteet. Kysymys ei ollut pelkästään hallituksen ja opposition roolivaihdoksesta. Parlamentin niin ylä- kuin alahuonekin saivat aivan uudenlaiset perusrakenteet. Jotakin aikaisemmin merkittävää katosi, ja jotakin aivan uutta tuli tilalle.

Tapahtuneet muutokset näkyvät taulukosta 1. Taulukosta voidaan havaita, että ensimmäisissä vapaissa parlamenttivaaleissa vuonna 1977 syntynyt parlamentaarinen perusrakenne säilyi jokseenkin muuttumattomana vielä vuoden 1979 vaaleissakin. UCD, Demokraattinen keskustaliitto, sai molempien vaalien perusteella suurimman puolueen aseman. Tämä maltillista oikeistolaista ideologiaa edustava ryhmittymä pitikin hallitusvaltaa käsissään Espanjan poliittisen muutoksen käynnistymisestä, vuodesta 1976, aina vuoden 1982 loppuun. Tärkeimpänä oppositiovoimana esiintyi tänä aikana Espanjan sosialistinen työväenpuolue, PSOE. Kaukana näiden kahden puolueen kannatuslukemista, mutta kuitenkin huomionarvoisina parlamentaarisisina puolueina olivat Espanjan kommunistinen puolue, PCE ja jyrkkää oikeistolaista ideologiaa edustava Kansanliitto, AP. Pienempien puolueiden parlamentaarinen merkitys oli esillä olevan seitsemän vuoden jakson aikana vain ajoittaista.

Vuoden 1982 vaalit muuttivat siis tilanteen täysin. Suurvoittajaksi selviytyi maltillisen sosialismin linjalla oleva PSOE. Kaikki vaaleja edeltäneet mie-

lipidemittaukset ennakoivat tapahtunutta, mutta PSOE:n saavuttama ehdoton enemmistö niin parlamentin ala- kuin ylähuoneessakin oli silti eräänlainen yllätys. Suoranainen mullistus sen sijaan oli entisen valtuupuolueen, UCD:n, kannatuksen romahtaminen ja puolueen kutistuminen merkityksettömäksi parlamentaariksi toimijaksi. Toinen mullistus oli jyrkän oikeiston Kansanliiton nousu suurimmaksi oppositiovoimaksi ja maan toiseksi tärkeäksi puolueeksi Sosialistisen työväenpuolueen rinnalle. Erityistä huomiota kannattaa kiinnittää myös kommunistisen puolueen kannatuksen romahtamiseen. Pienpuolueeksi vajonnut PCE pystyi hankkimaan vuoden 1982 vaaleissa enää vain vajaa puolet aiemmasta äänisaaliistaan.

Vaalitulokset on läntisten parlamentaaristen demokratioiden — sellaiseksi-han Espanjakin nykyisin voidaan lukea — piirissä likipitään ainutlaatuinen. Varsinkin murrosaikoina saattavat vaalitulokset toki muuttaa suurestikin edustuslaitosten voimasuhteita, mutta espanjalaistyyppisiä perusrakenteiden muutoksia ei juuri ole esiintynyt. Tietysti on niin, kuten *Richard Rose* on huomauttanutkin, että mitään läntisen äänestyskäyttäytymisen yleiskaavaa ei ole olemassakaan (Rose 1974, 6 ja 7—13). Kunkin maan kohdalla vaalien lopputulokseen vaikuttavien muuttujien sisältö vaihtelee suuresti. Toisaalta puheena olevaan Espanjan tapaukseen sisältyy sellaisia, länsieurooppalaisittain erikoislaatuista elementtejä, että niiden analyysi on kirjoittajan käsityksen mukaan paikallaan.

Tässä kirjoituksessa onkin tarkoitus vastata ensinnäkin kysymykseen, miten todetun kaltaiset suurmuutokset ovat ylipäänsä olleet mahdollisia. Toiseksi tulee esille kysymys vaaleja edeltäneen ajan suurimman puolueen ja pitkäaikaisen hallituspuolueen kutistumisesta suhteellisen merkityksettömäksi pienpuolueeksi. Kolmanneksi on tarkoitus selittää myös sitä, miksi aikaisemmin verraten vaatimatonta parlamentaarista voimaa hallussaan pitänyt jyrkkä oikeisto yli kymmenkertaisti vuoden 1982 vaaleissa kansanedustajiensa lukumäärän.

Eräs tärkeä, selittävä analyysiä rajoittava seikka on syytä heti alkuun selvittää. Espanjan vaalituloksen taustalla ovat aivan epäilemättä ensinnäkin suuret ja tunnetut taloudelliset vaikeudet, joihin maa on viime vuosina ajautunut. Samoin on taustalla otettava huomioon espanjalaisen yhteiskunnan lähihistoriallinen nopea ja syvälinen murros. Oma merkityksensä on epäilemättä myös sillä, että maassa lähes neljäkymmentä vuotta kestänyt diktatuuriaika päättyi vasta vuonna 1976. Tämä näkyy jatkuvasti sekä poliittisen tiedon puutteena että poliittisena kokemattomuutena.<sup>2</sup> Kaikilla sanotuilla seikoilla on kirjoittajan käsityksen mukaan ollut vaikutusta Espanjan poliittiseen suunnanmuutokseen.

Mainitut asiat ovat kuitenkin eräällä tavalla »yleisiä». Tällaiset virtaukset ovat voineet ja voivat esiintyä minkä tahansa maan poliittisen murroksen yhteydessä. Niiden täsmentäminen analyysissä on myös erittäin hankalaa. Siksi tässä kirjoituksessa onkin rajoitettu toisenlaisiin selittäjiin. Lähtökohtana on tällöin kirjoittajan käsitys, että Espanjan vuoden 1982 poliittinen suurmurros

on paljolti selitettävissä aivan erityisistä, nimenomaan käsiteltävälle maalle tyypillisistä lähtökohdista käsin. Esille tulevat tällöin sellaiset Espanjan poliittiselle ilmastolle tyypilliset piirteet kuin puolue-elämän henkilökeskeisyys, puolueiden ideologinen päällekkäisyys, puoluekentän jatkuva liikkuvuus ja puolueiden sisäinen muutos. Pelkästään näihin seikkoihin ei esillä olevaa analyysiä silti voi kokonaan rajoittaa. Tärkeänä väliintulevana tekijänä on esimerkiksi jatkuvasti viitattava espanjalaiseen yleiseen poliittiseen kehittymättömyyteen — tämä tietysti ajateltuna yleisen länsieurooppalaisen mittapuun mukaan. Mainittakoon kuitenkin, että sanottu »kehittymättömyys» ei suinkaan ole näkynyt alhaisena äänestysprosenttina. Vuoden 1982 parlamenttivaaleissa nousi äänestysprosentti lukuun 78.7.

**Taulukko 1. Espanjan vuosien 1977, 1979 ja 1982 parlamenttivaalien tulokset: puolueiden prosentuaaliset ääniosuudet ja paikkojen lukumäärät parlamentin alahuoneessa, kongressissa <sup>1</sup>**

Puolue	1977		1979		1982	
	%	Paikkoja	%	Paikkoja	%	Paikkoja
AP (Jyrkkä oikeisto)	8.3	16	5.9	9	25.6	106
UCD (Maltillinen oikeisto)	34.7	165	34.9	168	7.3	12
PSOE (Maltillinen vasemmisto)	29.5	118	30.5	121	46.5	202
PCE (Jyrkkä vasemmisto)	9.2	19	10.6	22	3.9	5
Muut	18.3	31	18.1	30	16.7	25
Yhteensä	100	350	100	350	100	350

Edellä olevan kaltainen lähtökohta on tietysti verraten väljä. Ongelmana on kuitenkin se, että sen paremmin kuin ei löydy läntisen äänestyskäyttäytymisen yleiskaavaakaan, ei myöskään löydy teoriaa, jolla Espanjassa tapahtunut poliittisen elämän suurmurros voitaisiin selittää. Lähtökohdan on siis oltava ainakin jossakin määrin heuristinen. Tällaiseen ratkaisuun ovatkin myös Espanjassa pidettyjä edellisiä vapaita parlamenttivaaleja analysoineet tutkijat yleensä turvautuneet.<sup>3</sup> Taustatekijöinä on tällaisissa tapauksissa otettu esille sellaisia seikkoja kuin historialliset tekijät ja alueelliset poliittiset painotukset. Juuri näillä tekijöillä ei kirjoittaja katso kuitenkaan olevan aivan ratkaisevaa merkitystä viimeisten, syksyn 1982 parlamenttivaalien tulokseen.

Sanottu kytkeytyy myös tutkielmassa käytettyyn metodiin. Esillä on tietysti perinteellinen tapaustutkimus. Asetelma on toki tällöin myös vertaileva. Rinnastukset eri maissa havaittuihin vaalikäyttäytymisiin kulkevat koko ajan taustalla. Ratkaisevinta on kuitenkin artikkelissa käytetyn analyysin luonne. Tilastollinen, »kova» tutkimustapa näyttelee kirjoituksessa vain vähäistä osaa. Analyysi onkin suurimmalta osin »ymmärtävään tiedonhankintaan», jopa osallistuvaan havainnointiin perustuva.<sup>4</sup> Kirjoittajan käsitys onkin, että vain mai-

nittu metodi antaa tällä hetkellä mahdollisuuden ymmärtää espanjalaista, sangen erikoislaatuista poliittista todellisuutta. Toisaalta sanotunlaisen metodin käytön on mahdollistanut se, että kirjoittajalla on ollut tilaisuus oleskella suuri osa vaalivuodesta 1982 Espanjassa.

Puheena olevan kaltaisen tutkimuslinjan valinta on tietysti merkinnyt eräitä jossakin määrin epäortodoksisia aineistonhankintaratkaisuja. Kirjallisuuslähteiden lisäksi nojaa tutkimus myös aikakauslehti- ja sanomalehti-artikkeleihin, henkilöhaastatteluihin ja ennen muuta siihen sosiaaliseen kokemukseen, joka karttui kirjoittajan pitkästä oleskelusta eri puolilla Espanjaa erilaisten sosiaalisten ja poliittisten yhteisöjen piirissä.

### **Puoluepolitiikan henkilökeskeisyys**

Espanjan puoluepolitiikalle on Länsi-Euroopan piirissä ollut tyypillistä huomattava omintakeisuus. Yhtäältä poliittisen kehityksen suuri vaihtelevuus kaksine sotilasdiktatuurikausineen (*Primo de Rivera* 1923—1930, *Franco* 1939—1975) on aiheuttanut sen, että maan poliittisten puolueiden kehitys on esimerkiksi pohjoismaisessa mielessä suuresti viivästynyt. Toisaalta myös Espanjan pitkään jatkunut sosiaalis-taloudellinen jälkeenjääneisyys on ollut estämässä massapuolueiden syntyä. Eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta puolueet ovat vieläkin pitkälti vain vaaliorganisaatioita.

Maininta poikkeuksista viittaa tietysti poliittiseen vasemmistoon. Espanjan poliittisen kehityksen erikoiset vaiheet ovat kuitenkin aiheuttaneet se, että tälläkin taholla puhuminen massapuolueista saattaa vielä olla liioiteltua. Maan ylivoimaisesti suurimman puolueen, PSOE:n jäsenmäärä on nykyisinkin vain 107 000, joten puolue on eurooppalaisissa oloissa pieni tai korkeintaan keski-suuri.

Kuten jo viitattiinkin, Espanjan poliittisen kehityksen erikoislaatuisuus on vaikuttanut siihen, että maan puolue-elämästä puuttuu tyystin jatkuvuus.<sup>5</sup> Tämä pitää paikkansa pitkälti historiallisestikin ajatellen. Aina viime vuosisadan alkupuolelta lähtien toistuvat poliittis-yhteiskunnalliset mullistukset ovat olleet estämässä tavanomaisen poliittisen perusrakenteen syntyä.

Edellä sanottu on läheisessä yhteydessä toiseen, nykyisinkin ratkaisevasti vaikuttavaan espanjalaisen politiikan erityispiirteeseen. Kuten esimerkiksi *Jorge de Esteban* ja *Luis López Guerra* ovat painottaneet, Espanjan poliittiset puolueet ovat perinteellisesti hyvin henkilökeskeisiä. Maassa käytetään ilmiöstä yleisesti termiä »*personalismo*» (de Esteban ym. 1982, 31). Se viittaa suoraan voimakkaan johtajan ympärille kokoontuneeseen ryhmittymään. Tällaisella johtajalla on useimmiten ollut myös niin sanottuja karismaattisia ominaisuuksia. Eräistä huomattavista poikkeuksista huolimattahan ilmiö ei ole ainakaan normaali Länsi-Euroopassa<sup>6</sup>, joten kysymyksessä voidaan katsoa olevan pikemminkin esimerkiksi Latinalaisen Amerikan suuntaan johtavasta painotuksesta.

»El Personalismolla» on ollut moniakkin tärkeitä vaikutuksia Espanjan po-

liittiseen elämään. Puoluejohtajuus on maassa tarkoittanut lähes aina myös hallinnollista valtaa, ja tällöin nimenomaan hallinnollisten elinten asema on painottunut poliittisten puolueiden kustannuksella (de Esteban ym. 1982, 31). Tietenkin myös pitkät diktatuurikaudet ovat yhtäältä vaikuttaneet edellä todettua suuntausta vahvistavasti ja toisaalta myös »personalismoa» kehittävästi. On selvää, että ennen muuta Francisco Francon pitkälinen diktatuuri vaikutti vahvasti sanottuihin suuntauksiin.

Kaiken seurauksena voidaan sanoa olevan sen, että Espanjan sangen lyhytaikaisen ja pitkälti vain muodollinen demokratiakauden jälkeen äänestäjä vieläkin ajattelee äänensä antaessaan hyvin painottuneesti nimenomaan puolueen johtavaa henkilöä. Puolueet tunnetaan kansan keskuudessa paljolti vain johtajiensa nimellä. Ideologiat ja vaaliohjelmat jäävät monille hämäräksi. Sen sijaan puolueisiin samastetut henkilöt tunnetaan. Jos tavallinen espanjalainen haluaa poliittista muutosta, hän ajattelee hyvin pitkälle nimenomaan poliittisen johtajan, poliittisen keulakuvan — käytännössä maan pääministerin — vaihtamista.

Havaintoa vahvistaa se, että kuluneen muodollisen demokratiakauden kestäessä Espanjan puoluejohtajat ovat aivan ilmeisesti olleet hyvin tietoisia puhutusta ilmiöstä ja käyttäneet sitä myös hyväkseen. Äärimmäisin esimerkki nähtiin vuoden 1977 ensimmäisten vapaiden parlamenttivaalien yhteydessä. Tällöin hallituskoalitio, UCD oli valinnut tunnukseseen lauseen »*votar centro es votar Suárez*», kun äänestät keskustaa, äänestät Suárezia. Tällöin käytettiin hyväksi yleisesti uuden demokratian arkkitehtina tuossa vaiheessa pidetyn, karismaattisen poliittisen johtajan piirteitä omaavan Adolfo Suárezin »hyvää» nimeä.

Nyt käsiteltävien, vuoden 1982 vaalien kampanjat olivat edelleenkin hyvin henkilö-orientoituneita. Esimerkiksi kunkin puolueen yleisvaalijulisteenä käytettiin asianomaisen puoluejohtajan kuvaa tiivistettyine vaaliteemoineen. Kuten taulukosta 2 nähdään, oli vaalivoitto PSOE:lla tällöin selvä etulyöntiasema. Nykyinen pääministeri, Sosialistisen työväenpuolueen nuori ja karismaattinen

**Taulukko 2. Poliittisten johtajien kannatus Espanjassa tammi—helmikuussa 1982 ja syyskuussa 1982<sup>7</sup>**

Puoluejohtaja	Tammi—helmikuu 1982	Syyskuu 1982
	%	%
Felipe González (PSOE)	39.8	50
Manuel Fraga Iribarne (AP)	13.7	15
Adolfo Suárez (CDS)	5.6	10
Landelino Lavilla (UCD)	1.1	7
Santiago Carrillo (PCE)	2.2	5
Muut	37.7	13
Yhteensä	100	100

johtaja, *Felipe Gonzáles* on jo pitkään ollut Espanjan ylivoimaisesti suosituin poliitikko, ja suosio vain kasvoi vaaleja lähestyttäessä. Tätä toteamusta vahvistaa se, että mielipidetiedusteluihin perustuvissa puoluejohtajien vertailuissa Felipe González on täysin selvästi lyönyt kaikki kilpailijansa, esimerkiksi pääministerinä toimineen UCD-johtajan, *Leopoldo Calvo Sotelon* prosenttiluvuin 56—9, entisen pääministerin, Adolfo Suárezin luvuin 54—13 ja UCD:n myöhemmän johtajan, *Landelino Lavillan* prosenttein 57—8.<sup>8</sup>

PSOE:n piirissä osattiin myös käyttää Gonzálezin suosiota kaikin tavoin hyväksi. 40-vuotiaalle miehelle luotiin taitavasti vanhemman valtiomiehen imago. Gonzálezin maltillisuutta ja puoluerajat ylittävää arvovaltaa pyrittiin korostamaan. On myös aihetta epäillä, että sanottuja pyrkimyksiä yritettiin vahvistaa luomalla vielä eräänlainen »hyvä poika — paha poika -asetelma» puolueen sisälle. Mahdolliset epäilyt PSOE:n radikalismista kanavoitiin julkisuudessa taitavasti puolueen varapääsihteeriin, *Alfonso Guerraan*. Itse pääsihteeri Gonzálezista annettiin näin pitkälle menevästi maltillinen, jopa eräällä lailla puolueeton mielikuva.

On siis kaikki perusteet väittää, että onnistunut »personalismon» käyttö oli yhdeltä osin PSOE:n suuren vaalivoiton taustalla. Yhtä lailla voidaan myös sanoa, että sama ilmiö ruokki jyrkän oikeiston kansanliiton huimaa poliittista nousua. AP:n yksinvaltiainen, *Manuel Fraga Iribarne* on francolaisesta menneisyydestään huolimatta — ja ehkä osin myös juuri siksi — selvästi Espanjan toiseksi suosituin poliittinen johtaja. Ennen muuta niiden, jotka näiden vaalien yhteydessä halusivat Espanjaan »lakia ja järjestystä» oli helppo samaistua lujana johtajana tunnettuun Fragaan.

Siinä missä onnistuneet johtajavalinnat ovat vaikuttaneet PSOE:n ja AP:n poliittiseen menestykseen, on epäonnistuminen mainitulla alueella taas selittämässä hallituspuolue UCD:n romahdusta. Pitkäaikaisen pääministerin, Adolfo Suárezin syrjäyttäminen puolueen johdosta vuonna 1981 oli varmasti virhe. Suurimmalle osalle espanjalaisista UCD oli koko ajan ollut yhtä kuin Suárez, ja kun Suárez lähti, muuttui koko puolueen olemus (de Esteban ym. 1982, 90—91 ja 96). UCD-pääministeri Leopoldo Calvo Sotelolla ja varsinkaan puoluejohtaja Landelino Lavillalla ei missään tapauksessa ollut Suárezin karismaa eikä kansansuosiota. Kansansuosiohan oli romahtanut myös ilman poliittista taustaa jääneen Suárezin kohdalla vuoden 1982 puolelta tullessa, kuten taulukosta 2 voidaan havaita. Aiempaa poliittista tukeaan Suárezin ei enää onnistunutkaan saada takaisin, vaikka hän sitä yrittikin perustamalla juuri ennen vaaleja oman CDS-puolueensa. CDS jäi pieneksi kahden kansanedustajan ryhmäksi.

UCD:n romahdus ei tietenkään selity yksinomaan epäonnistuneilla johtajavalinnoilla, kuten myöhemmin osoitetaan. Silti niiden huomattavaa vaikutusta tässä suhteessa ei voi kiistää. »Personalismo»-ilmiön merkitystä espanjalaisessa politiikassa vahvistaa myös kommunistisen puolueen kohtalo. Myös tämä puoluehan kärsi vaaleissa selvän romahduksen. Taustalla on tälläkin kohden aivan epäilemättä ollut puoluejohtaja Santiago Carrillon vähäinen kansansuosio, joka voidaan nähdä niinkään taulukosta 2.

## PSOE:n ja UCD:n ideologinen lähekkäisyys

Vuoden 1982 vaalien perusteella Espanjan valta-aseman menettänyt Demokraattinen keskustaliitto, UCD, ja valtaan noussut Sosialistinen työväenpuolue, PSOE, eivät ideologisesti ole itse asiassa kovinkaan kaukana toisistaan. Väite saattaa tuntua oudolta. PSOE on sosialistinen puolue, ja UCD liukui vaaleja lähestyttäessä yhä enemmän oikealle. Silti esitetty näkemys on perusteltavissa.

Puolueohjelmien sisällönanalyysi ei luultavasti ainakaan kovin selvästi tukisi esitettyä väitettä PSOE:n ja UCD:n suhteellisesta lähekkäisyydestä. Kyse onkin yhtäältä puolueisiin liitetyistä mielikuvista. Miten kansalaiset kokevat asian? Toisaalta kyse on ennen muuta käytännön toimista. Mikä on ollut PSOE:n ja UCD:n suhde suurista kansallisista kysymyksistä päätettäessä? Tätä kirjoitettaessa on aineistollisista syistä mahdollista tarkastella edellistä kysymystä vain eräin hajahuomioin. Toiseen kysymykseen taas saadaan parhaiten vastaus analysoimalla PSOE:n ja UCD:n suhdetta Espanjan uutta, vuoden 1978 perustuslakia säädettyä.

Uusi perustuslaki lienee UCD-ajan Espanjan suurin sisäinen saavutus. Lain säätö vuonna 1977 valittiin parlamentti. Käytännön työstä vastasi erityinen parlamentaarinen komissio ja erityisesti sen seitsemänjäseninen työvaliokunta (*ponencia*).

Perustuslakikomissiossa oli eri puolueilla luonnollisesti voimasuhteidensa mukainen edustus. Pyrkimyksenä oli silti koko ajan mahdollisimman suuren yksimielisyyden konsensuksen saavuttaminen. Kuten espanjalainen perustuslakiasiantuntija *Oscar Alzaga* on huomauttanut, oli aivan täyden konsensuksen löytäminen jo alunperinkin mahdotonta (Alzaga 1978, 48). Silti yrityksessä onnistuttiin kuitenkin verraten hyvin. Kaiken taustalla oli se seikka, että suurimmat puolueet, hallituspuolue UCD ja tärkein appositiovoima PSOE pystyivät keskeisimmissä kysymyksissä asettumaan samalle periaatteelliselle kannalle. Jyrkkää oikeistoa edustava AP ja erityisesti puolueen johtaja Manuel Fraga sen sijaan olivat asiallisesti oppositiossa perustuslakia säädettyä.

UCD:n ja PSOE:n yhteistyö perustuslakiasianssa sujui itse asiassa niin joustavasti, että voidaan puhua selvästä ideologisesta lähekkäisyydestä.<sup>9</sup> Tämän ulkopuolelle jäi sitten Kansanliiton edustama ajatusmaailma. Tietysti myös UCD:n ja PSOE:n välillä oli erimielisyyksiä. Paljon puhuttivat esimerkiksi kysymykset tulevista autonomisista alueista, perustuslakituomioistuimen roolista ja yksilön oikeuksista.<sup>10</sup> Tärkeintä oli kuitenkin, että eri näkemykset pystyttiin täsmentämään, ja suurimmat ryhmittymät pääsivät näin lopulta konsensus-linjalle.<sup>11</sup>

Viimeksi todettua vastaan voisi kuitenkin ajatella puhuvan sen, että keskeinen kysymys Espanjan tulevasta valtiomuodosta jäi vaille lopullista yksimielisyyttä perustuslakikomissiossa. Parlamentin alahuoneen käsittelyssä sosialistit äänestivätkin yhä tasavallan puolesta muiden poliittisten ryhmien kannattaessa monarkiaa. Asiantuntijat ovat kuitenkin nyttemmin asettuneet sille

kannalle, että kyseessä oli vain poliittinen ele. Tietäessään häviävänsä äänestysten sosialistit saattoivat pitää kiinni historiallisesta kannanotostaan.<sup>12</sup> Ylähuoneen, senaatin käsittelyssähän PSOE:n senaattorit äänestivät jo sittemmin muutta mutkitta perustuslaillisen monarkian puolesta. On myös huomautettava, että jo hyvissä ajoin ennen syksyn 1982 vaaleja sosialistit asettuivat kaikissa lausunnoissaan selvästi Espanjan kuningasvallan kannalle.

Esille otettu uuden perustuslain säätämisen prosessi näyttää siis selvästi vahvistavan väitettä UCD:n ja PSOE:n määrätynlaisesta ideologisesta lähekkäisyydestä. Väitettä tukevat myös havaintoni Madridissa ennen vaaleja syksyllä 1982. Erityisesti politiikkaa analysoiva lehdistö toi useinkin esille ajatuksen siihenastisen hallituspuolueen ja silloisen suurimman oppositiovoiman tietynlaisesta samankaltaisuudesta.<sup>13</sup> On kuitenkin korostettava, että näissä kannanotoissa korostettiin yhtäältä koko ajan sitä, että PSOE on ajan kuluessa selvästi maltillistunut, itse asiassa siirtynyt hyvin lähelle poliittista keskustaa. Toisaalta UCD nähtiin vielä paljolti »suárezilaisena», maltillisena poliittisena tekijänä. Puhe ei siis niinkään ollut kesällä 1982 hajonneesta UCD:sta, jonka päävoima siirtyi Landelino Lavillan johdolla ennen syksyn vaaleja yhä oikeammalle.

Voidaan siis hyvällä syyllä sanoa, että äänestäjälle siirtyminen UCD:n kannattajasta PSOE:n äänestäjäksi ei ollut mikään huima poliittinen harppaus. Kirjoittajan käsityksen mukaan kyse olikin pitkälti siitä, että haluttiin vaihtaa miehiä huipulla. Sangen yleisen käsityksen mukaan UCD:n nähtiin yhtäältä epäonnistuneen Espanjan demokratisoimispyrkimyksissään. Toisaalta UCD-hallusten nähtiin paljolti epäonnistuneen käytännön talous- ja sosiaalipoliittisissa ratkaisuisaan. Nyt haluttiinkin antaa sosialisteille tilaisuus.

### **Puoluerakenteen vakiintumattomuus**

Vuosien 1977 ja 1979 parlamenttivaalien perusteella näytti pitkälti siltä, että Espanja oli heti muodolliseen poliittiseen demokratiaan siirtymisensä alusta alkaen saanut suhteellisen vakiintuneen puoluerakenteen. Tällöin UCD ja PSOE esiintyivät selvästi suurimpina voimakteijöinä. Toinen edusti maltillista oikeistolaista ajattelua, toinen maltillista vasemmistolaisuutta. Selvästi mainittuja pienempiä, silti sidosryhmiensä ansiosta poliittisesti huomionarvoisia ryhmiä olivat sitten jyrkän oikeiston Kansanliitto ja PSOE:sta vasemmalla oleva kommunistinen puolue. Näiden puolueiden ajateltiin usein edustavan eräänlaista nelipuoluejärjestelmää, sillä Espanjan pienpuolueiden merkitys osoittautui vain ajoittaiseksi. Mainittakoon, että myös tämän kirjoittaja oli eri yhteyksissä valmis pitämään mahdollisena pysyvää espanjalaista nelipuoluejärjestelmää.

Vuoden 1982 vaalit osoittivat sitten, kuinka väärässä mainitun kaltaisten ajatusten esittäjät olivat olleet. Espanjan puoluekenttä osoitti täydellisen vakiintumattomuutensa. Poliittisen perusrakenteen pysyvyydestä ei voinutkaan vielä puhua. Itse asiassa voidaan epäillä, onko vieläkään olemassa edellytyksiä suhteellisen vakiintuneen poliittisen värikartan synnylle Espanjaan.



Espanjan poliittisen levottomuuden, maanvyörynkaltaisten siirtymien taustalla on monenlaisia tekijöitä. Eräs keskeisimmistä on tietysti kansalaisten poliittinen kouliintumattomuus. Jo tiedon taso on länsieurooppalaisittain tässä suhteessa hyvin alhainen. Tämä ei ole ihmeteltävää. Pitkällisen franco-laisen diktatuurin aikana oli normaali poliittinen toiminta kielletty. Vasemmiston puolueet toimivat lähes Francon kauden loppuaikoihin asti ulkomailla. Oikeistoa ja keskustaa edustivat epämuodolliset ja elitistiset poliittiset klubit. Niidenkin toiminta sallittiin vasta diktatuurin viime vuosina. Tavalliselle kansalle politiikan piti olla tuntematon asia. Luonnollisesti myös vapaa ay-toiminta oli kielletty.<sup>14</sup>

Espanjalaisten poliittinen kouliintumattomuus näkyy monin tavoin. Mieli-pidemittauksissa lähes säännönmukaisesti yli 30 prosenttia vastaajista ei ilmaise kantaansa. Taustalla on tällöin tietysti yhtäältä lähihistoriallisen diktatuurin ajan yhä ylläpitämä pelko. Toisaalta kyse on myös yksinkertaisesti tiedon puutteesta. Esimerkiksi puolueideologiat tunnetaan huonosti. Tämä on tietysti eräänä syynä vaikuttamassa siihen, että suuretkin poliittiset siirtymät ovat mahdollisia. On kuitenkin syytä korostaa sitä, että vaaliaktiivisuuteen ei poliittinen kouliintumattomuus ole juuri vaikuttanut. Espanjalaiset äänestysprosentit ovat, kuten taulukosta 3 voidaan havaita, kohonneet eräitä aluevaaleja lukuun ottamatta hyvinkin länsieurooppalaiselle keskivertotasolle.

Suuret poliittiset siirtymät ovat Espanjassa sittenkin mahdollistaneet kenties ensisijassa poliittiset puolueet itse. Jo aikaisemmin oli puhetta maan puolueiden elitistisestä luonteesta, joka pitää paikkansa erityisesti oikeistopuolueiden kohdalla. Vasemmistopuolueet lähenevät kyllä tällä hetkellä perinteellisen massapuolueen käsitettä, mutta kannatukseen verrattuna jäsenistöjen lukumäärä on edelleenkin kovin pieni.

**Taulukko 3. Äänestysprosentit Espanjan viimeisimmissä valtiollisissa, kunnallisissa ja alueellisissa vaaleissa.<sup>15</sup>**

Valtiolliset vaalit			Kunnallisvaalit	Baskimaa	Katalonia	Galicia	Andalucia
1977	1979	1982	1979	1980	1980	1981	1982
78.5	68.0	78.7	60.0	60.3	62.0	44.9	66.1

Puhuttaessa poliittisen vasemmiston puolueista on huomautettava, että niistä tärkeimpien, Espanjan sosialistisen työväenpuolueen ja Espanjan kommunistisen puolueen kohdalla havaitaan ennen vuoden 1982 vaaleja selviä muutosprosesseja, joilla on mitä suurimmalla todennäköisyydellä ollut vaikutuksensa itse vaalien tulokseen. Kommunistinen puolue on pitkään kärsinyt pahoista ja moniulotteisista ristiriidoista. Paljolti pitkäaikaisen pääsihteerin, Santiago Carrillon johtamistavasta syntyneen kiistan takia joukko puolueen tunnetuista nimistä jätti PCE:n ennen vaaleja. Tällaisista henkilöistä lienee pitkään Car-

rillon seuraajana pidetty professori *Ramón Tamames* tunnetuin. Kommunistisen puolueen ideologinen yhtenäisyys on myös horjunut, ja puolueessa on vaikuttanut jatkuvasti useita sisäisiä oppositioryhmiä. Kaikella sanotulla on tietysti ollut vaikutuksensa kommunistien vaalikatastrofiin. Sen jälkeenhän Carrillo joutuikin eroamaan pääsihteerin paikalta. Hänet korvasi asturialainen *Gerardo Iglesias*.

Päinvastoin kuin kommunistien, onnistui sosialistien antaa itsestään varsin yhtenäinen kuva ennen vaaleja. PSOE:ssa viime vuosina tapahtuneesta selvästä oikeistolaistumisesta, joka prosessi on pantava paljolti Felipe Gonzálezin tiliin (de Esteban ym. 1982, 83), huolimatta eivät puolueen sisäiset radikaaliryhmät tuoneet kritiikkiään julkisesti esille ennen vaaleja. Voidaankin hyvällä syyllä väittää, että äänestäjien PSOE:sta ennen vaaleja saama maltillinen kuva auttoi yhtäältä puolueen suurvoittoon. Taustatukena oli epäilemättä myös se, että PSOE:n puolueorganisaatio on Espanjan puolueista kehittynein. Sitä tukee vielä tehokkaasti kommunistisen CC.OO:n rinnalle maan toiseksi tärkeäksi ay-keskusjärjestöksi kohonnut sosialistinen UGT.

Pitkäaikaisen hallituspuolueen, maltillista oikeistolaista ideologiaan edustavan Demokraattisen keskustaliiton kohdalla vaalituloksella oli lähes uskomaton. Suurpuolue romahti merkityksettömäksi pikkuryhmäksi. Syitä tähän puoluejohto saa hakea paljolti itsestään.

UCD:n johtajuusongelmat on käsitelty jo edellä. Niihin kätkeytyy läheisesti myös jo mainittu UCD:n hajoaminen kesällä 1982. Tällöin tapahtunut neljän ryhmittymän irtoaminen emäpuolueesta ei tosin ollut viimeksimainitulle vielä aivan kuolemanvakavaa, sillä puoluejohdolle uskolliset jäivät vielä selvään enemmistöön. Merkityksellisempää tulevan vaalitappion kannalta saattoikin olla se, että UCD oli paljolti jäänyt lähes pelkäksi vaalikomiteaksi. Puolueen kenttäorganisaatio on ollut jatkuvasti sangen kehittymätön.

Keskeisin selittäjä UCD:n vaalitappiolle lienee kuitenkin se mielikuva, jonka kansalaiset laajalti muodostivat puolueesta sen vallassaolovuosina. UCD oli »*partido del gobierno*», hallituksen puolue, siis pitkälti yhtä kuin hallitus (de Esteban ym. 1982, 83). Kun hallituksen politiikka koettiin epäonnistuneeksi, niin myös UCD:n kannatus romahti. Tuki siirrettiin maltilliseksi koetulle, mutta silti UCD:sta poikkeavia ratkaisumalleja tarjonneelle PSOE:lle.

Käsiteltävällä alueella saattaa näyttää jopa jossakin määrin mystilliseltä jyrkän oikeiston Kansanliiton kannatuksen raju nousu vuoden 1982 vaaleissa. AP muodostaa nyt Espanjan pitkälti bipolarisoituneen puolue-elämän toisen navan. Se on itse asiassa yhtä kuin poliittinen oppositio.

Kansanliittoa on syytetty francolaisuudesta, ja puolueen yhteydet Francon aikaan ovatkin selvät. Tämähän käy ilmi jo puoluejohdon nimelistaa tarkastelemalla. Toisaalta on otettava huomioon, kuten *Juan J. Linz* onkin huomauttanut, että kyseessä ovat tällöin Francon ajan teknokraatit, eivät ideologit (Linz 1980, 108—109). Varsinaisilla fasisteilla onkin tähän asti ollut oma puolueensa, käytännössä täysin merkityksetön Uusi voima, FN. Tätä kirjoitettaessa puolue on vaaleissa kokemansa kuoliniskun jälkeen hajonnut.

AP:ta onkin vaikea sanoa fasistiseksi puolueeksi. Sen edustama poliittinen ajattelu on kyllä selvästi oikeistolaisempaa kuin Länsi-Euroopan konservatiivisten ja kristillisdemokraattisten puolueiden keskimäärin. Puolue on »laki ja järjestys»-linjalla, ja se pitää tietysti tiukasti kiinni kapitalistisen markkinatalousjärjestelmän periaatteista. AP:n yhteydet Espanjan työnantajajärjestöihin ovat läheiset. Työnantajien keskusjärjestö antoikin puolueelle julkisen tukensa ennen vuoden 1982 vaaleja.

Kansanliiton nousua selitettäessä on ensinnäkin painotettava sitä, että myös tämä puolue muutti imagoaan ennen vaaleja. Puoluejohtaja *Fraga* pyrki koko ajan entistä suurempaan maltillisuuteen. Yhteyksiä francolaisuuteen pyrittiin kaikin tavoin minimoimaan. Poliittisessa sanomassa pyrittiin painottamaan juuri laillisuutta ja järjestystä, jonka tiedettiin tehoavan murrosvaiheessa eläviin espanjalaisiin. Samalla AP:n taholta on kaikin tavoin korostettu Espanjan kansallisen yhtenäisyyden periaatetta, jolloin siis on asetettu vastustamaan UCD:n ja PSOE:n hyväksymää autonomiakehitystä. Tämä on aivan epäilemättä vedonnut moniin äänestäjiin, sillä entisen tiukan sentralistisen Espanjan »pirstoaminen» ei ole suinkaan ollut kaikille mieleen.

Suoranainen onnenpotku Kansanliitolle oli tietysti hallituspuolue UCD:n pitkälinen sisäinen kriisi ja sitä seurannut puoluehajaannus. Se sai Manuel Fragan pyrkimään jopa »suureen yhtenäiseen oikeistoon», vaaliyhteistyöhön UCD:n enemmistön ja oman puolueensa välillä. Aie ei toteutunut, mutta sen sijaan useita UCD-johtajia loikkasi AP:hen. Sellaiset tunnetut ja ennenkaikkea maltillisina pidetyt poliitikot kuin *Miguel Herrero Rodriguez de Miñón* ja *Oscar Alzaga* siirtyivät ennen vaaleja kovan kohun saatelemina Fragan leiriin. Näin AP:n maltillinen kuva vahvistui. Tämä taas helpotti osaltaan monen sellaisen äänestäjän valintaa, jotka olivat aikaisemmin pitäneet Kansanliittoa liian suoranaisena francolaisuuden perillisenä.

## Päätelmiä

Espanjassa noudatettu säännellyn poliittisen muutoksen strategia<sup>16</sup> ei suinkaan tuonut mukanaan automaattisesti vakiintunutta puoluerakennetta maahan. Strategian puitteissa kiinnitettiinkin ilmeisesti ensisijainen huomio konstitutionaalisen konsensuksen saavuttamiseen, uuden järjestelmän perusteet määrittelevän perustuslain mahdollisimman nopeaan vakiintumiseen ja sen mahdollisimman laajaan sosiaaliseen hyväksyntään.<sup>17</sup> Puolue-elämään liittyvät järjestelyt jäivät poliittisen eliitin tasolla jo tästäkin syystä lapsipuolen asemaan.

Toisaalta kansalaisten tasolla espanjalaisten poliittiset valmiudet ovat näihin aikoihin asti olleet ainakin länsieurooppalaisittain keskimääräistä vähäisemmät. Myös osallistuminen puolue toimintaan on toistaiseksi ollut verraten vaatimatonta. Selittäjänä tällä kohdin on ensisijaisesti pitkälinen diktatuuri-kaus. Kaikki edellä sanottu on omalta osaltaan aikaansaanut sen, että Espanjan puoluekenttä on ollut jatkuvassa liikkeessä. Vakiintumista ei ole tapahtunut.

Vakiintumattomuus on taas osaltaan mahdollistanut sen kaltaiset suuret puolueiden voimasuhteiden muutokset, jotka vuoden 1982 parlamenttivaalit toivat tullessaan. Puolue-elämän vakiintumattomuuteen liittyy tässä suhteessa myös joukko muita Espanjan poliittisen elämän erityispiirteitä, ennen muita politiikan henkilökeskeisyys ja puolueiden ideologisten erojen hämäryys. Kuten jo edellä on todettu, uuteen poliittiseen muutokseen vaikuttivat tietysti vahvasti sellaiset konkreettiset syyt kuin taloudellinen ja sosiaalinen tyytymättömyys. Silti käsitykseni on se, että Espanjan tapauksessa myös maan omilla poliittisilla erityispiirteillä oli vahva vaikutuksensa uudelleen rakennettuun poliittiseen pohjakuvioon.

Espanjan tapaus voidaan siirtää myös jossakin määrin yleisemmälle tasolle. Euroopan puitteissa vertailukohteen tarjoavat Kreikka ja Portugali, Espanjan tavoin diktatuurista demokratiaan tähtäävälle tielle pyrkivät maat.

Hyvällä syyllä voidaan väittää, että sen paremmin kuin Espanjassa, eivät puoluerakenteet ole saavuttaneet välttämättä vakiintunutta muotoaan vielä Kreikassa ja Portugalissakaan. Nämä kolme demokratisoitumistapausta eivät tietenkään monessakaan suhteessa ole yhteismitallisia. Silti voidaan esillä olevan kysymyksen puitteissa viitata yhtäältä Portugalin poliittisten puolueiden jatkuviin sisäisiin kriiseihin ja toisaalta siihen suureen muutokseen, jota syksyn 1981 parlamenttivaalit Kreikalle merkitsivät. Tässäkään valossa näyttäisi siltä, että esillä olevien poliittisten murrostapausten kaltaisten prosessien kyseessä ollen ottaa aikansa, ennenkuin suhteellisen pysyvä poliittinen värikartasto hahmottuu.

Espanjan osalta edellä sanottu viittaisi kenties myös siihen, että maan nykyistäkään puoluerakennetta ei olisi pitkällä tähtäimellä vielä pidettävä pysyvänä. Tällä hetkellä puoluokenttä on pitkälti bipolaarinen: ehdottoman parlamentaarisen enemmistön omaava PSOE pitää käsissään hallitusvaltaa, ja tosiasiallista oppositiota edustaa oikeistolainen Kansanliitto.

Näin syvälinen poliittisen jaon pysyvyys ei tunnu jatkossa uskottavalta. Tietenkin espanjalainen yhteiskunta on monessakin mielessä vahvasti jakaantunut, mutta voidaan silti kysyä, edustaako juuri PSOE—AP -akseli eräänlaista perusjakoa? Näin tuskin on. Sosiaalisen kehityksen myötä espanjalaiseen yhteiskuntaan on viime vuosina ja vuosikymmeninä pikemminkin syntynyt erilaisia välittäviä ryhmiä ja mekanismeja. Niiden aiheuttama poliittinen paine vaatinee jatkossa moniulotteisempaa kuin dominoivasti bipolaarista puoluerakennetta. Millaiseksi se kehittyi, sen ratkaisevat yhtäältä nyt olemassa olevat puolueet ja toisaalta espanjalaisten vielä latentit poliittiset tarpeet.

#### VIITTEET

<sup>1</sup> Lähteet: Jorge de Esteban-Luis López Guerra, *Los Partidos Politicos en la España Actual*, Barcelona 1982 ja *Cambio* 16 1. 11. 1982.

<sup>2</sup> Näistä seikoista ks. esim. Eduard Punset, *España. Sociedad Cerrada, Sociedad*

Abierta, Barcelona 1982 sekä Kari Sulevo, Länsi-Euroopan uudet demokratiat. Poliittinen muutos Espanjassa, Kreikassa ja Portugalissa, Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, sarja A, n:o 57/1981, Helsinki 1981.

<sup>3</sup> Ks. esim. J. M. Maravall, »Political Cleavages in Spain and the 1979 General Election», Government and Opposition 3/1979 ja Juan J. Linz, »The New Spanish Party System», teoksessa Richard Rose (ed.), Electoral Participation. A Comparative Analysis, London 1980.

<sup>4</sup> Mainitun kaltaisesta tutkimustavasta ks. esim. Sulevo 1981.

<sup>5</sup> Tästä ks. tarkemmin Linz 1980.

<sup>6</sup> Vrt. Mattei Dogan, »Charisma and the Breakdown of Traditional Alignments», teoksessa Mattei Dogan—Richard Rose (eds), European Politics. A Reader, London 1971, 425—426.

<sup>7</sup> Tiedot on saatu Cambio 16 -julkaisun numeroista 26. 4. 1982 ja 27. 9. 1982. Edellisen mielipidetiedustelun on Cambio 16:n toimeksiannosta suosittanut Instituto Emopúblico y Salte S.A. Tässä tapauksessa haastateltujen määrä oli 10 362 henkilöä. Jälkimmäisen mielipidemittauksen suoritti niinkään Cambio 16:n toimeksiannosta instituto ALEF S.A. Haastateltujen lukumäärää ei ole ilmoitettu.

<sup>8</sup> Lähde: Cambio 16 19. 7. 1982.

<sup>9</sup> Perustuslakikomission asiantuntijan, professori Manuel Aragónin haastattelulausunto, Centro de Estudios Constitucional, Madrid 11. 11. 1982.

<sup>10</sup> Constitucion Española. Trabajos Parlamentarios I, Madrid 1980, 483—498 ja 712—713.

<sup>11</sup> Tästä ks. tarkemmin Fernando Garrido Falla y Otros, Commentarios a la Constitucion, Madrid 1980, 42 ja José Ramón Lasuén, La España Mediocratica, Barcelona 1979, 30—31.

<sup>12</sup> Tämän toi esille prof. Aragón em. haastattelulausunnossaan. Samaan viittasi lausunnossaan professori Juan A. Santamaria, Congreso de los Diputados, Madrid 10. 11. 1982.

<sup>13</sup> Ks. esim. päätoimittaja Juan-Tomas de Salasin pääkirjoitus, Cambio 16 25. 10. 1982.

<sup>14</sup> Näistä seikoista ks. tarkemmin esim. Sulevo 1981, 10—23.

<sup>15</sup> Lähteet: Cambio 16 25. 10. 1982 ja 1. 11. 1982.

<sup>16</sup> Tästä ks. Sulevo 1981, 163—170.

<sup>17</sup> Tästä ks. Kari Sulevo, Kolme perustuslakia — kolme yhteiskuntakäsitystä. Espanjan, Kreikan ja Portugalin uudet perustuslait poliittisen muutoksen jälkeen, Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, sarja A, n:o 62/1982, Helsinki 1982, 8 ja 90—100.

#### KIRJALLISET LÄHTEET

Alzaga Villaamil, Oscar, *Comentario Sistemático a la Constitución Española de 1978*, Madrid 1978.

Cambio 16 26. 4. 1982, 19. 7. 1982, 27. 9. 1982, 25. 10. 1982 ja 1. 11. 1982.

Constitucion Española. Trabajos Parlamentarios I, Madrid 1980.

Dogan, Mattei, »Charisma and the Breakdown of Traditional Alignments», teoksessa Mattei Dogan — Richard Rose (eds), *European Politics. A Reader*, London 1971.

de Esteban, Jorge — López Guerra, Luis, *Los Partidos Políticos en la España Actual*, Barcelona 1982.

Garrido, Falla, Fernando y Otros, *Commentarios a la Constitución*, Madrid 1980.

Lasuén, José Ramón, *La España Mediocratica*, Barcelona 1979.

- Linz, Juan J., »The New Spanish Party System», teoksessa Richard Rose (ed.), *Electoral Participation. A Comparative Analysis*, London 1980.
- Maravall, J. M., »Political Cleavages in Spain and the 1979 General Election», *Government and Opposition* 3/1979.
- Punset, Eduard, *España. Sociedad Cerrada, Sociedad Abierta*, Barcelona 1982.
- Rose, Richard, »Comparability in Electoral Studies», teoksessa Richard Rose (ed.), *Electoral Behavior: A Comparative Handbook*, London 1974.
- Sulevo, Kari, Länsi-Euroopan uudet demokraatit. Poliittinen muutos Espanjassa, Kreikkassa ja Portugalissa, *Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia*, sarja A, n:o 57/1981, Helsinki 1981.
- Sulevo, Kari, Kolme perustuslakia — kolme yhteiskuntakäsitystä, Espanjan, Kreikan ja Portugalin uudet perustuslait poliittisen muutoksen jälkeen, *Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia*, sarja A, n:o 62/1982, Helsinki 1982.

#### HAASTATTELUT

- Aragón, Manuel, professori, Centro de Estudios Constitucional, Madrid 11. 11. 1982.
- Santamaria, Juan A., professori, Congreso de los Diputados, Madrid 10. 11. 1982.